

„Falszywi przyjaciele” Polaków i Słoweńców¹

Bożena Ostromecka-Frączak

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Wydział Humanistyczny, Łódź

Autorka pokazuje rolę leksyki w nabywaniu kompetencji komunikacyjnej przez cudzoziemców. Zwraca uwagę na „falszywych przyjaciół”, których udział w słownictwie minimum jest znaczny. Dla języka polskiego i słoweńskiego waha się w granicach 10%, a jeśli by pominąć internacjonalizmy i leksykę stanowiącą dziedzictwo prasłowiańskie, to udział ten wzrósłby do 24–25%. Badaczka przytacza przykłady, w których aproksymaty powodują zakłócenie komunikacji, prowadzą do nieporozumienia lub są źródłem komizmu językowego. Kształcąc kompetencję komunikacyjną cudzoziemców, należy zwrócić uwagę również na kolokacje leksykalne.

Słowa kluczowe: kompetencja komunikacyjna, kompetencja leksykalna, kompetencja semantyczna, słownik minimum, aproksymaty

Każdy cudzoziemiec poznający język polski, uczy się nie tylko funkcjonować na co dzień w dwu różnych językach, ale przede wszystkim odnajdywać się w dwu **różnych przestrzeniach socjosemantycznych** (Wierzbicka 1990: 103). Podróżując słownie między dwoma światami, przechodzi z przestrzeni swojego języka w świat polszczyzny. Przechodzenie z jednego języka do drugiego powoduje nie tylko zmianę formy, ale i treści, bowiem języki różnią się między sobą jako **systemy językowe i światy kulturowe**. Im bardziej dane systemy językowe oddalone są od mowy polskiej, tym bardziej różnią się ich światy kulturowe. Wspomniane odmienności występują jednak też w językach należących do tej samej rodziny. Tak jest również w przypadku polszczyzny i słoweńszczyzny. Problem zaczyna się już przy samym określeniu języka: Polak nazwie swój język *ojczystym*, Słoweńiec – *macierzystym*, co w konsekwencji przekłada się w polskim na wyjątkową pozycję form męskoosobowych w stosunku do pozostałych, maskulinizację form żeńskich i nijakich. W słoweńskim nie ma takiego uprzywilejowania form męskoosobowych, a maskulinizacja jest zjawiskiem bardzo rzadkim.

Słownictwo jest kluczem do poznania przez cudzoziemca polskiej przestrzeni socjosemantycznej i świata kulturowego Polaków. Leksyka to niedający się ogarnąć ocean słów i znaczeń, między którymi obcokrajowiec musi nauczyć się poruszać. To właśnie niedostatki w opanowaniu poziomu leksykalnego języka stanowią częstą przyczynę zaburzeń komunikacji, blokując lub utrudniając przekaz.

¹ Artykuł stanowi przedrukowaną, zmodyfikowaną wersję wcześniejszego tekstu (Ostromecka-Frączak 2013).

O ile brak znajomości reguł gramatycznych zakłóca lub zniekształca komunikację, o tyle nieznanomość odpowiedniego słownictwa może tę komunikację całkowicie uniemożliwić. Jak pisze Hanna Komorowska: „na skutek braków leksykalnych pojawia się najwięcej trudności w zakresie komunikacji, gdyż niemożność wypowiedzenia się na dany temat z powodów słownikowych blokuje porozumiewanie się o wiele silniej niż braki gramatyczne” (Komorowska 1988: 75). To oczywiście dzisiaj twierdzenie przebiło się do świadomości glottodydaktyków stosunkowo późno i było wynikiem odejścia od metod tradycyjnych i wprowadzenia w nauczaniu języków obcych podejścia komunikacyjnego.

Jednym z istotnych elementów kompetencji komunikacyjnej, jakkolwiek byłaby rozumiana, jest znajomość leksyki. Ponieważ przegląd stanowisk, definicji, modeli i składników kompetencji komunikacyjnej znajdziemy w książce habilitacyjnej Iwony Janowskiej (Janowska 2011), nie zajmuję się dalej tym problemem. Anna Seretny i Ewa Lipińska podkreślają, że kompetencja leksykalna, podobnie jak kompetencja semantyczna, jest istotną częścią kompetencji lingwistycznej (Seretny, Lipińska 2005: 76–79). Tak ujmuje to również *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie* (ESOKJ). O ile na kompetencję leksykalną składa się znajomość i umiejętność użycia słownictwa danego języka, o tyle kompetencję semantyczną współtworzą świadomość i umiejętność organizacji znaczenia.

Autorki *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego* (Seretny, Lipińska 2005) widzą trzy podstawowe kręgi związane z poznawaniem przez uczących się nowej leksyki: dobór materiału leksykalnego, techniki wprowadzania słownictwa oraz testowanie. Spośród tych trzech obszarów w niniejszym artykule zajmuję się drugim, czyli technikami wprowadzania nowego słownictwa, innymi słowy nauczaniem leksyki „w głąb”. Do wymienionych w przywołanym poradniku technik dodałabym jeszcze kilka, na przykład wprowadzanie tzw. fałszywych przyjaciół (*false friends*), pokazywanie kolokacji leksykalnych czy omawianie faktów kulturowych utrwalonych w leksyce.

Wyczulenie cudzoziemców na homonimy międzyjęzykowe, zwane również aproksymatami, „fałszywymi przyjaciółmi” (tłumacza, i nie tylko) jest stosunkowo proste do zrealizowania, ponieważ w polskiej leksykografii mamy szereg słowników z aproksymatami rodzimymi i innojęzycznymi. Tak jest również w przypadku języka polskiego i słoweńskiego. Emil Tokarz wydał słownik aproksymatów, poprzedzając go obszernym wstępem, w którym przedstawił nie tylko samo zjawisko, ale również terminologię stosowaną w różnych językach (Tokarz 1999).

Porównanie polskich leksemów uznanych w przywołanym słowniku za aproksymaty z trzema listami haseł (Zgólkowa 1992a–c) zawierającymi słownictwo

podstawowe, czyli najczęściej używane w języku polskim, pozwala stwierdzić, jak często mogą być one przyczyną błędów semantycznych wynikających z interferencji. Mamy w tym przypadku do czynienia z transferem negatywnym. Celowe więc i przydatne wydaje się przejrzanie pod tym kątem wspomnianych trzech list słownictwa opracowanych przez Zgólkową, czyli 4 529 haseł: 1 569 haseł² do słownika minimum współczesnej polszczyzny, a więc na pierwszym poziomie nauczania (Zgólkowa 1992a), 1 302 hasła do słownika podstawowego języka polskiego na drugim poziomie nauczania (Zgólkowa 1992b) oraz 1 658 haseł do tegoż słownika na trzecim poziomie nauczania (Zgólkowa 1992c). Ów przegląd to minimum tego, co powinniśmy zrobić, aby uniknąć tzw. fałszywych przyjaciół. Jeśli jednak uwzględnilibyśmy dwa najnowsze słowniki: minimum i podstawowy, to liczba haseł, które powinniśmy przeanalizować jeszcze by wzrosła. Mam tu na uwadze dwa słowniki Zgólkowej, a mianowicie *Słownik minimum języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej* (2009), w którym autorka umieściła 2 144 hasła oraz *Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej* (2008), liczący 6 175 haseł. Wcześniejsze słowniki podstawowe języka polskiego miały około 5 000 haseł. Już w 1998 roku Zgólkowa pisała, że jest to o wiele za mało, aby osiągnąć pełną kompetencję leksykalną. Nie wdając się w rozważania na temat kompetencji leksykalnej, badacze (Piotrowski 1994; Seretny 1997), przytaczają sąd Jacka Richardsa, który uważa, że dopiero znajomość 20 000 jednostek leksykalnych stanowi niezbędne minimum do swobodnej wymiany informacji w danym języku. Leksykografia anglojęzyczna ma kilka takich słowników, przed leksykografią polską jest jeszcze to zadanie do wykonania. W *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego* autorki przyjmują, że „[...] znajomość 5 000 wyrazów daje uczącemu się pełną samodzielność językową, a nie jak zakładano – biegłość” (Seretny, Lipińska 2005: 84). O pełnej biegłości można, według autorek, mówić wtedy, gdy cudzoziemiec opanuje minimum 8 000–10 000 wyrazów.

Jak widać z tego dość zresztą pobieżnego przeglądu, liczba haseł, które należałoby przejrzeć, aby „wyłowić” aproksymaty, może być o wiele dłuższa niż 5 000. W niniejszym artykule ograniczę się jedynie do pokazania problemu na przykładzie wybranych haseł przede wszystkim z pierwszej z trzech list opracowanych przez Zgólkową.

Aproksymaty, podobnie jak homonimy, są całkowite lub częściowe. Te ostatnie mogą się różnić pisownią (ze względu na brak w języku słoweńskim niektórych

2 Halina Zgólkowa podaje 1 579 haseł, ale 8 z nich się powtarza, czasownika *rynekać* nie znam, jest też błąd w numeracji.

liter), wymową (ze względu na inny akcent i intonację, brak niektórych głosek) lub być zbieżne tylko w niektórych formach. W przypadku wyrazów wieloznacznych zdarza się i tak, że tylko w jednym ze znaczeń możemy mówić o aproksymacie w języku słoweńskim, podczas gdy w pozostałych znaczeniach mamy do czynienia z ekwiwalentami tłumaczeniowymi. „Fałszywi przyjaciele” są nie tylko utrapieniem dla tłumacza, ale także przyczyną błędów językowych cudzoziemców uczących się języka polskiego, mogą prowadzić do poważnych zakłóceń w komunikacji i nieporozumień, a nawet wywoływać niezamierzone efekty komiczne. O błędach Słoweńców uczących się języka polskiego pisałam wcześniej (Ostromęcka-Fraćzak 2004), podobnie czyniła to już Maria Wtorkowska, zwracająca uwagę m.in. na aproksymaty (Wtorkowska 2005, 2008).

Skonfrontowanie niektórych polskich wyrazów z listy haseł do słownika minimum, które można uznać za aproksymaty lub paronimy w języku słoweńskim ma z pewnością duży walor dydaktyczny i pozwoli Słoweńcom uniknąć błędów, a także osiągnąć szybciej kompetencję komunikacyjną. Przyjrzyjmy się im zatem bliżej (cyfra arabska przy polskim leksemie oznacza numer na liście Zgółkowej). Nie podaję znaczeń polskich jednostek, ponieważ artykuł jest pomyślany jako pomoc dla lektora języka polskiego pracującego w Słowenii i nieznającego słoweńskiego.³ Aby mogli z niego korzystać również słoweńscy studenci, trzeba by jeszcze dodać znaczenia polskich leksemów. Źródłem znaczeń słoweńskich jednostek są dwa słowniki: *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ) oraz *Slovensko-poljski slovar* (SPS).

Słownik minimum (I poziom nauczania)

bawić się (28)	–	<i>báviti se</i>	zajmować się’, np. <i>baviti se s politiko</i> ‘zajmować się polityką’ (choć w tym znaczeniu wyraz wychodzi już z użycia)
brać (53)	–	<i>bráti</i>	‘czytać’
brzydki (60)	–	<i>brídek</i>	‘przykry, nieprzyjemny, gorzki, ciężki’, np. <i>bridka skušnja</i> ‘przykre doświadczenie’
burza (67)	–	<i>búrja</i>	1. ‘silny północny wiatr’, 2. eksp. ‘burza, wzburzenie’; 3. eksp. ‘wzburzony człowiek’
chleb (89)	–	<i>hléb</i>	1. ‘okrągły bochenek czegoś, np. chleba, sera’; 2. arch. ‘chleb’
chłopiec (93)	–	<i>hlápec</i>	1. ‘pacholek, parobek, służący’; 2. ‘ślugus’
chodnik (97)	–	<i>hodnik</i>	1. ‘korytarz, przedpokój’; 2. ‘chodnik’
chyba (106)	–	<i>hiba</i>	1. ‘wada, usterka, zaburzenie’; 2. ‘błąd, pomyłka’

3 Gwoli wyjaśnienia dla nieznających słoweńszczyzny: przy podawaniu polsko-słoweńskich par „fałszywych przyjaciół” zapis słoweńskich leksemów uwzględnia prawidłowe akcentowanie (np.: *báviti se*), jeśli podaję przykłady użycia danych jednostek, zapis jest już bez graficznego podkreślenia samogłoski będącej ośrodkiem sylaby (*baviti se s politiko*).

<i>droga</i> (218)	–	<i>dróga</i>	‘narkotyk, narkotyki’
<i>dywan</i> (230)	–	<i>dívan</i>	‘kozetka, tapczan’
<i>jutro</i> (395)	–	<i>jútro</i>	1. ‘poranek’; 2. arch. ‘wschód’; 3. ‘miara powierzchni – 57,55 ara’
<i>karta</i> (371)	–	<i>kárta</i>	1. ‘mapa’; 2. ‘bilet’; 3. ‘kartka, bon’; 4. ‘karta’
<i>kochać</i> (408)	–	<i>kúhati</i>	1. ‘gotować’; 2. eksp. 2. ‘przygotowywać’
<i>kopać</i> (434)	–	<i>kópati</i>	‘kapać’
<i>kot</i> (441)	–	<i>kót</i>	1. ‘kąt’; 2. ‘zakątek’; 3. sport. ‘róg, narożnik’
<i>kot</i> (441)	–	<i>kot</i>	1. ‘jak, jako’; 2. ‘jak, niż’
<i>kraj</i> (443)	–	<i>kráj</i>	1. ‘miejsowość, miasto’; 2. ‘kraj, strona’; 3. ‘skraj, kres, kraniec’; 4. ‘rondo kapelusza’
<i>las</i> (476)	–	<i>lás</i>	‘włos’
<i>lekko</i> (485)	–	<i>lahkó</i>	1. ‘lekko’; 2. ‘łatwo’; 3. ‘móc’, np. <i>lahko mi to daš</i> ‘możesz mi to dać’
<i>lepszy</i> (489)	–	<i>lépši</i>	‘ładniejszy’
<i>liczyć</i> (495)	–	<i>ličiti</i>	1. ‘malować’; 2. ‘być podobny’
<i>liść</i> (499)	–	<i>líst</i>	1. ‘liść’; 2. ‘platek’; 3. ‘plasterek’; 4. ‘kartka’; 5. ‘czasopismo, gazeta’; 6. arch. ‘list’; 7. ‘ostrze’
<i>lubić</i> (512)	–	<i>ljubíti</i>	1. ‘kochać’, arch. ‘miłować’; 2. ‘lubić’; 3. arch. ‘całować’
<i>lustro</i> (516)	–	<i>lúster</i>	pot. ‘zyrandol’
<i>mapa</i> (534)	–	<i>mápa</i>	1. ‘skoroszyt, teczka’; 2. lit. ‘mapa’
<i>mąż</i> (546)	–	<i>móz</i>	1. ‘mąż’; 2. ‘mężczyzna’; 3. ‘reszka’; 4. reg. ‘świadek, drużba’
<i>miłość</i> (572)	–	<i>mílost</i>	1. ‘łaska’; 2. ‘litość, współczucie’
<i>mimo</i> (574)	–	<i>mímo</i>	1. ‘obok’; 2. ‘mimo, wbrew’; 3. ‘oprócz, z wyjątkiem’
<i>naprawić</i> (624)	–	<i>napráviti</i>	1. ‘zrobić, przygotować, wykonać’; 2. ‘ubrać’; 3. arch. ‘doprowadzić, dowieść’
<i>niebieski</i> (649)	–	<i>neběški</i>	1. ‘niebieski’ (ale nie oznacza to koloru, tylko ‘z nieba’; kolorem jest <i>moder</i>); 2. ‘niebiański’
<i>obraz</i> (687)	–	<i>obráz</i>	1. ‘twarz’, arch. ‘lico’; 2. ‘oblicze’; 3. lit. ‘obraz, obrazek’
<i>obrazek</i> (688)	–	<i>obrázek</i>	‘twarzyczka’, arch. ‘liczko’
<i>odpowiedzieć</i> (707)	–	<i>odpovédati</i>	1. ‘złożyć wypowiedzenie (rezygnację), wymówić’; 2. ‘zrezygnować, odwołać’; 3. ‘odmówić posłuszeństwa’
<i>odpowiedź</i> (708)	–	<i>odpóved</i>	1. ‘odwołanie’; 2. ‘wymówienie’
<i>palec</i> (752)	–	<i>pálec</i>	‘tylko kciuk’
<i>podłoga</i> (816)	–	<i>podlóga</i>	1. ‘podszewka’; 2. ‘podkład, podłoże’; 3. arch. ‘podstawa’
<i>polski</i> (844)	–	<i>póljski</i>	1. ‘polski’; 2. ‘polny’; 3. ‘rolniczy’

<i>prać</i> (901)	–	<i>práti</i>	1. 'prać'; 2. 'myć', np. auto
<i>przebrać (się)</i> (932)	–	<i>prebráti</i>	1. 'przeczytać'; 2. 'przebrać'; 3. 'wybrać'
<i>przepis</i> (952)	–	<i>prepís</i>	1. 'przepisanie'; 2. 'odpis'
<i>rok</i> (1024)	–	<i>rók</i>	'termin'
<i>róża</i> (1042)	–	<i>róža</i>	1. 'kwiat'; 2. 'róža'; 3. 'grzebień koguta'; 4. 'zioło, ziele'
<i>sklep</i> (1089)	–	<i>sklèp</i>	1. anat. 'staw'; 2. '(po)łączenie, złączenie, łącze, złącze'; 3. 'wniosek'; 4. 'postanowienie, stwierdzenie'; 5. 'zakończenie, koniec'
<i>słowo</i> (1103)	–	<i>słowó</i>	'pożegnanie'
<i>slużyć</i> (1105)	–	<i>slużiti</i>	1. 'pracować'; 2. 'służyć'; 3. 'zarabiać'
<i>spotykać</i> (1132)	–	<i>spotíkati</i>	'podkładać, podstawiać nogę'
<i>sprawa</i> (1134)	–	<i>správa</i>	1. 'pojednanie, pogodzenie się, zgoda, ugoda'; 2. arch. 'sprzęt'; 3. 'skład, składzik, spiżarnia, schowanko'
<i>stolica</i> (1151)	–	<i>stólica</i>	1. 'katedra'; 2. arch. 'stolica'; 3. med. 'stolec'
<i>stół</i> (1157)	–	<i>stòl</i>	1. 'krzesło'; 2. stołek'
<i>suchy</i> (1167)	–	<i>súh</i>	1. 'suchy'; 2. 'suszony'; 3. 'wędzony'; 4. 'chudy'; 5. 'goły'; 6. 'oschły'
<i>szyba</i> (1197)	–	<i>šiba</i>	'różga, witka', arch. 'plaga'
<i>szybki</i> (1198)	–	<i>šibek</i>	'słaby'
<i>trudny</i> (1265)	–	<i>trúden</i>	'zmęczony, utrudzony, znużony'
<i>ubrać</i> (1285)	–	<i>ubrąti</i>	1. 'zharmonizować, zestroić'; 2. 'wybrać'
<i>uprawiać</i> (1304)	–	<i>uprąvljati</i>	'zarządzać, kierować'
<i>urzędnik</i> (1311)	–	<i>urednik</i>	'redaktor'
<i>uważać</i> (1318)	–	<i>uvážati</i>	'przywozić, sprowadzać, importować'
<i>wesele</i> (1340)	–	<i>vesèlje</i>	1. 'radość, uciecha'; 2. 'zamiłowanie'
<i>zamykać</i> (1484)	–	<i>zamíkati</i>	'pociągnąć, przyciągnąć, skusić, znieć'
<i>zapomnieć</i> (1490)	–	<i>zapómniti si</i>	'zapamiętać'
<i>zawód</i> (1503)	–	<i>závod</i>	1. 'zakład'; 2. 'instytucja, instytut'
<i>znać</i> (1544)	–	<i>znáti</i>	1. 'umieć'; 2. 'znać'
<i>znak</i> (1548)	–	<i>znák</i>	1 'znak'; 2. 'na wznak, wznak'
<i>że</i> (1571)	–	<i>žé</i>	'już'
<i>żona</i> (1575)	–	<i>žèna</i>	1. 'żona'; 2. 'kobieta'

Wymienione przykłady stanowią zaledwie część zgromadzonego materiału badawczego. Skonfrontowanie listy haseł do słownika minimum (1 569) z polskim i słoweńskim aproksymatami (153) pokazuje, że stanowią one 10% zasobu leksykalnego słownika minimum. Gdyby jeszcze usunąć z listy Zgółkowej wszystkie internacjonalizmy, na przykład: *akademia*, *aktor*, *apteka*, *analiza*, *biuro*, *blok*,

centymetr, centrum, kawa itd., oraz wyrazy stanowiące wspólne dziedzictwo prasłowiańskie, na przykład: *biały, brat, bóg, być, ciało, ciemno, cisza, czas, czarny, dać, dom* i inne, a więc dwa rodzaje wyrazów, które znacznie ułatwiają komunikację językową, to udział aproksymatów byłby o wiele większy i wahałby się, według moich obliczeń, w granicach 24–25%. Tokarz (1999) odnotował 700 takich jednostek, z czego, co potwierdzają moje badania, aż 153 leksemy znajdują się na liście słownictwa minimum Zgólkowej. Jak wynika z tych danych, aproksymaty są poważnym problemem w nauczaniu Słoweńców języka polskiego jako obcego, który może spowodować zakłócenia komunikacyjne, a nawet nieporozumienia.

Podajmy, już tylko wybiórczo, kilka przykładów z dwu następujących list.

Słownik podstawowy (II poziom nauczania)

<i>basen</i> (27)	– <i>básen</i>	1. ‘bajka’; 2. ‘basowy’
<i>dach</i> (96)	– <i>dàh</i>	1. ‘wdech, dech, oddech’; 2. ‘zapach’
<i>jagoda</i> (240)	– <i>jágoda</i>	1. ‘truskawka’; 2. ‘jagoda (o okrągłym owocu)’; 3. ‘paciorek, koralik (różańca)’; 4. gw. ‘czerwonawa krowa’
<i>liczyć się</i> (335)	– <i>líciti se</i>	1. ‘malować się, robić makijaż’; 2. arch. ‘być podobnym, przypominać’
<i>obok</i> (466)	– <i>obók</i>	‘łuk, sklepienie’
<i>ogon</i> (490)	– <i>ogòn</i>	‘zagon’
<i>starać się</i> (854)	– <i>stárati se</i>	‘starzeć się, postarzyć się’
<i>ustawić</i> (1016)	– <i>ustáviti</i>	1. ‘zatrzymać’; 2. ‘zatomować’
<i>zaprosić</i> (1202)	– <i>zaposíti</i>	‘poprosić’

Słownik podstawowy (III poziom nauczania)

<i>autograf</i> (25)	– <i>avtográf</i>	1. ‘autor rękopisu’ 2. ‘rękopis autora’
<i>chudy</i> (93)	– <i>húd</i>	1. ‘zły’; 2. ‘ciężki, straszny, mocny, silny, ostry’
<i>garnitur</i> (239)	– <i>garnitúra</i>	1. ‘komplet, garnitur’; 2. ‘grupa ludzi, zespół’
<i>mazać</i> (529)	– <i>mázati</i>	1. ‘smarować’; 2. ‘malować, robić makijaż’; 3. ‘oliwić’; 4. ‘dawać łapówkę, smarować’; 5. ‘mazać, brudzić’; 6. eksp. ‘bić’; 7. pot. ‘ratować z opresji’
<i>moc</i> (555)	– <i>móć</i>	‘moc, siła, energia’
<i>naprawa</i> (593)	– <i>napráva</i>	1. ‘urządzenie’, 2. ‘budowa, zabudowanie’, 3. arch. ‘instytucja’, 4. arch. ‘ubiór’, 5. arch. ‘budynek’
<i>pochodzić</i> (832)	– <i>pohodíti</i>	1. ‘zdeptać, zdeptać, podeptać, zniszczyć’; 2. ‘nadebrać’; 3. arch. ‘złożyć wizytę, odwiedzić’
<i>przebywać</i> (949)	– <i>prebívati</i>	1. ‘przebywać’; 2. ‘mieszkać’; 3. arch. ‘przeżywać’
<i>spis</i> (1148)	– <i>spís</i>	1. ‘utwór, pismo’; 2. ‘dokument, akt, pismo’; 3. ‘wypracowanie’

<i>szczyt</i> (1218)	– <i>ščít</i>	1. ‘tarcza’; 2. ‘ochraniacz’; 3. ‘daszek’
<i>trawnik</i> (1290)	– <i>trávník</i>	‘łąka’
<i>zanieść</i> (1548)	– <i>zanêsti</i>	1. ‘zanieść, przynieść’; 2. ‘zarzucić’; 3. eksp. ‘popatrzeć, spojrzeć przez palce’

Wprowadzając homonimy międzyjęzykowe, warto zwrócić uwagę na fakt, że nie tylko mogą być źródłem nieporozumień językowych, ale również służyć budowaniu komizmu językowego. Gdybyśmy chcieli uczyć Słoweńców słów kolędy *Lulajże Jezuniu, lulajże, lulaj*, powinniśmy najpierw wyjaśnić im różnicę między znaczeniem polskiego leksemu *lulać* ‘kotysać’ i słoweńskiego *lulati* ‘siusiac’, tym bardziej że formy trybu rozkazującego są w obu językach identyczne. Wyraz *morda* ma w języku polskim zabarwienie pejoratywne, w słoweńskim jest to modulant o znaczeniu ‘chyba, być może, prawdopodobnie’. Powiedzenie komuś, że jest *wredny* jest w Polsce obelgą, w Słowenii komplementem, zaletą, oznacza bowiem kogoś lub coś o dużej wartości. W Polsce *podatki* się płaci, natomiast w Słowenii płaci się *davke*, zaś *podatki*, czyli dane osobowe, podaje się, zgłasza, wypełnia. Kiedy na rynku poprosimy słoweńskiego sprzedawcę o *jagody*, dostaniemy truskawki. Możemy się srodze zawieść w uczuciach, jeśli wyznamy Słoweńcowi miłość, a słoweńskie słowa o *miłości*, potraktujemy jako odwzajemnienie uczuć, podczas gdy będą to tylko wyrazy współczucia i litości. Kiedy Polak mówi o kimś, że jest *chytry*, ma na myśli jego skąpstwo lub przebiegłość, Słoweńiec to, że coś lub ktoś jest szybkie/szybki. Na bramach słoweńskich jest napis: *Hud pes*, co nie oznacza, że psy właścicieli są niedożywione, chude, lecz że są złe, ostre. Słoweńcy jedzą różne *burki*, np. z mięsem, jabłkami, serem itd. *Burek* jest więc nazwą potrawy i zarazem lokalu gastronomicznego, w którym tę potrawę się serwuje. Polakom ta nazwa kojarzy się z aferami w lokalach prowadzonych przez Wietnamczyków i mięsem psim, z czym słoweńskie *burki* nie mają nic wspólnego. Takie przykłady można mnożyć. Ich wspólną cechą jest to, że użyte w nich aproksymaty budują komizm językowy.

W nauczaniu języka polskiego Słoweńców ważne są także różnice w kolokacjach leksykalnych obu języków. Za przykład niech posłużą dwa czasowniki: *(u)prac* – *(o)prati* i *(u)myć/umywać* – *(u)miti/umivati*. W Polsce pierzemy (od *prac*) bieliznę, ubranie, ale myjemy naczynia, owoce, ręce, włosy, samochody (stąd myjnia samochodowa), natomiast w Słowenii pierzemy (od *oprati*) naczynia, owoce, włosy, samochody (stąd *avtopralnica* ‘myjnia samochodowa’), a myjemy ręce, nogi, twarz. Podobnie zupełnie odmienną kolokację leksykalną mają czasowniki *iść*, *jechać* i ich słoweńskie ekwiwalenty *iti*, *jahati*. W Polsce idziemy tylko w przypadku, kiedy poruszamy się pieszo, a jedziemy samochodem, po ciągiem, rowerem itd. W języku słoweńskim nie ma takiego rozróżnienia, toteż

słoweńscy studenci często mówią, że **chodzą do Polski z pociągiem, samolotem* lub po prostu, że **jutro idą do Polski*. Czasownik *jahati* odnosi się tylko do jazdy konnej (na koniu). Odmienną kolokację leksykalną mają w obu językach czasowniki *znać* i *poznać* – *znati, poznati*, por. słoweńskie: *znam kuhati, brati, štrikati* i polskie: *umiem gotować, czytać, robić na drutach* oraz słoweńskie: *poznam tega človeka, poznam to knjigo* i polskie: *znam tego człowieka, tę książkę*. Polski czas *biegnie, płynie, ucieka, mija*, natomiast słoweński *idzie (gre)*. W Polsce herbatę pijemy zazwyczaj w szklance, kawę w filiżance, mleko w kubku, wódkę przy użyciu kieliszka, a wino lampki, przetwory przechowujemy w słoikach, natomiast w Słowenii na te, tak różne naczynia, mamy jedną nazwę *kozarec*. To tylko niektóre przykłady wskazujące na to, jak ważną rolę w nauczaniu leksyki odgrywiają kolokacje leksykalne i, oczywiście, również gramatyczne, którymi tu się jednak nie zajmuję, gdyż nie są bezpośrednio związane z nauczaniem leksyki, chociaż są dla niej ważne.

Reasumując, ucząc cudzoziemców leksyki, nie tylko przekazujemy im wiedzę o języku polskim, ale również pozwalamy im poznać nas samych i naszą kulturę. Wprowadzanie homonimów międzyjęzykowych daje obcokrajowcom możliwość uniknięcia „falszywych przyjaciół”, a zdobywanie przyjaciół prawdziwych, czyli słów, które poznają coraz lepiej także poprzez kolokacje leksykalne.

Bibliografia

- ESOKJ = *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, 2003. Tłum. Waldemar Martyniuk. Warszawa: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.
- JANOWSKA, Iwona, 2011: *Podejście zadaniowe do nauczania i uczenia się języków obcych. Na przykładzie języka polskiego jako obcego*. Kraków: Universitas.
- KOMOROWSKA, Hanna, 1988, Ćwiczenia przedkomunikacyjne: leksyka. KOMOROWSKA, H. (red.): *Ćwiczenia komunikacyjne w nauce języka obcego*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 75–116.
- OSTROMEĆKA-FRĄCZAK, Bożena, 2004: *Jak Słowianie mówią po polsku?*. DĄBROWSKA, A. (red.): *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym: materiały z międzynarodowej konferencji Stowarzyszenia „Bristol”*. Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, 29–36.
- OSTROMEĆKA-FRĄCZAK, Bożena, 2013: *Rola leksyki w kształtowaniu kompetencji komunikacyjnej cudzoziemców (na materiale języka polskiego i słoweńskiego)*. *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* 20 (2013), 23–31.

- PIOTROWSKI, Tadeusz, 1994: *Z zagadnień leksykografii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SERETNY, Anna, 1997: Analiza porównawcza słowników dydaktycznych języka polskiego i angielskiego. MIODUNKA, W. (red.): *Nauczanie języka polskiego jako obcego*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 57–75.
- SERETNY, Anna, LIPIŃSKA, Ewa, 2005: *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*. Kraków: Universitas.
- SPS = *Slovensko-poljski slovar*, 1996, OSTROMĘCKA-FRĄCZAK, Bożena, PRETNAR, Tone. Ljubljana: DZS.
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1980–1991, t. 1–5, BAJEC, Anton (red.). Ljubljana: Založba ZRC.
- TOKARZ, Emil, 1999: *Putapki leksykalne. Słownik polsko-słoweńskich aproksymatów*. Katowice: Wydawnictwo Śląsk.
- WIERZBICKA, Anna, 1990: Podwójne życie człowieka dwujęzycznego. MIODUNKA, W. (red.): *Język polski w świecie*. Warszawa, Kraków: PWN, 71–104.
- WTORKOWSKA, Maria, 2005: Kilka podobieństw i różnic między polskim i słoweńskim czasownikiem jako przyczyna błędów językowych Słoweńców uczących się języka polskiego. *Jezikoslovni zapiski* 11/1, 69–85.
- WTORKOWSKA, Maria, 2008: Kilka podobieństw i różnic między polskim i słoweńskim rzeczownikiem (jako przyczyna błędów językowych Słoweńców uczących się języka polskiego). *Riječ*, rocznik 15, nr 2, 81–92.
- ZGÓŁKOWA, Halina, 1992a: Lista haseł do słownika minimum współczesnej polszczyzny (I poziom nauczania). MIODUNKA, W. (red.): *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 67–77.
- ZGÓŁKOWA, Halina, 1992b: Lista haseł do słownika podstawowego języka polskiego (II poziom nauczania). MIODUNKA W. (red.): *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 78–87.
- ZGÓŁKOWA, Halina, 1992c: Lista haseł do słownika podstawowego języka polskiego (III poziom nauczania). MIODUNKA, W. (red.): *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*, Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 88–99.
- ZGÓŁKOWA, Halina, 1998: Gniazdowe rozszerzanie podstawowego słownika polskiego. *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców* 10, 423–427.

ZGÓŁKOWA, Halina, 2008: *Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

ZGÓŁKOWA, Halina, 2009: *Słownik minimum języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej*. Poznań: Wydawnictwo Kurpisz.

Summary: “False Friends” of Poles and Slovenes

The author shows the role of vocabulary in the process of developing communicative competence in foreigners. She takes notice of so-called “false friends”, which constitute a fair amount of basic vocabulary. For Polish and Slovene, this amount oscillates around 10%. If international words and the vocabulary inherited from the Proto-Slavic language were not taken into account, the amount would rise to 24-25%. The researcher gives examples of how false friends cause interference in communication, misunderstandings, or humor. In the process of developing the communicative competence in foreigners, one must also pay attention to collocations.

Keywords: communicative competence, lexical competence, semantic competence, false friends, minimum vocabulary.